

Nieuws uit Lambarene

MEDEDELINGENBLAD VAN EN OVER PROF. DR. ALBERT SCHWEITZER

Van de redactie

De heer G. Oosterwijk heeft in de laatste vergadering van het A.S.F. meegedeeld, dat de werkzaamheden, verbonden aan het penningmeesterschap, een zodanige vorm gingen aannemen, dat het hem niet meer mogelijk was alles na te komen. Hij verzocht het bestuur te mogen worden ontlast, opdat een jongere kracht zich hiermede vertrouwd kon maken. De heer Muus, directeur van de Amsterdamsche Bank te Utrecht, was bereid dit penningmeesterschap over te nemen.

Het nummer blijft hetzelfde, zodat verwarringen uitgesloten zijn. Het gironummer is 916071 ten name van penningmeester Alb. Schweitzerfonds te Deventer. Men girere naar Deventer.

U, die dit blad voor het eerst leest, kunt zich van regelmatige toezending verzekeren door: een bijdrage (ineens of geregeld) te storten of over te schrijven op postrekeningnummer: 916071 ten name van de penningmeester van het Albert Schweitzerfonds te Deventer of te storten op de rekening van het A.S.F. bij de N.V. Amsterdamsche Bank te Utrecht. Hierdoor steunt men dus het Albert Schweitzerfonds, dat zich tot taak heeft gesteld gelden bijeen te brengen voor het werk van dr. Schweitzer en belangstelling te wekken voor zijn denkbeelden. Het doet dit o.m. door het stimuleren van uitgaven, het organiseren van lezingen en voordrachten, het uitgeven van het periodiek „Nieuws uit Lambarene”.

Bijdragen welke men in het bijzonder wenst te bestemmen voor steunverlening aan het ziekenhuis te Lambarene, kunnen worden gestort op girorekening 540600 t.n.v. de penningmeester der stichting „Vrienden van het hospitaal te Lambarene” te Delft, of op de rekening van het „Vriendenfonds” bij de Amsterdamsche Bank te Delft. Het „Vriendenfonds” verzamelt gelden, die voor direct gebruik door dr. Schweitzer in aanmerking komen. Zij hebben slechts betrekking op het ziekenhuis te Lambarene. Uiteraard werken de twee stichtingen nauw samen.

Bestuursleden van de Stichting Albert Schweitzerfonds:

Ds. C. B. Burger, voorz., Stadhouderslaan 30, Utrecht.

Mevrouw H. Oberman—Oberman, secretaresse, Scheepstimmermanslaan 37, Rotterdam.

Mevr. E. F. Teychiné Stakenburg—Mees, „Klein-Schoonoord”, Westzeedijk 124, Rotterdam C.

Mr. Ph. M. Muus Jr., penningmeester, Kanaalweg 138, Utrecht.

G. Oosterwijk, Bosweg 3, Gorssel (Gld.).

G. van Aardenne, Dubbeldamseweg 2, Dordrecht.

Ds. D. A. Werner, Ned. herv. pastorie, Zweeloo (Dr.).

Bestuursleden van de stichting: Vrienden van het hospitaal te Lambarene:

G. Oosterwijk, voorz., Bosweg 3, Gorssel (Gld.).

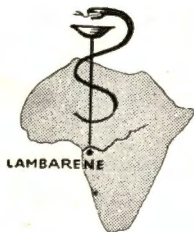
T. Hoekstra, secr.-penn., Koningin Sophialaan 12, Amersfoort.

Ds. C. B. Burger, Stadhouderslaan 30, Utrecht.

Ds. D. A. Werner, Ned. herv. pastorie, Zweeloo (Dr.).

Adviserend lid van beide stichtingen:

C. J. ten Cate, Parkweg 6, Deventer.

Uitgave van de Stichting Albert Schweitzerfonds.

Versijnt tweemaal per jaar en wordt aan de geadresseerden gratis toegezonden.

Redactie: ds. D. A. Werner, Ned. herv. pastorie te Zweeloo (Dr.).
Telefoon 05917-242.

Administratie: Uitgeverij „De Torenlaan”, aan de Torenlaan 16-24 te Assen, tel. 05920-3044 (3 lijnen).

Zuster Lagendijk vertelt

Als ik zo het een en ander vertel over Lambarene, dan hoor ik veelal dezelfde vragen, zoals bijvoorbeeld: Waar ligt het ziekenhuis nu precies? Hoe is de natuur op de evenaar? Hoe is daar de dagverdeling? Is het eten net als in Nederland? Wat zijn dr. Schweitzers dagelijkse bezigheden? Zo kan ik nog een poosje doorgaan. Op al deze vragen zal ik trachten een duidelijk antwoord te geven.

Het ziekenhuis ligt in de provincie Gabon aan de noordelijke oever van de rivier Ogowe, ongeveer 275 km van de westkust van Afrika verwijderd, iets ten zuiden van de evenaar. Het klimaat staat onder invloed van het zuidelijk halfmond. De zomertijd is van oktober tot half mei. Dat is tegelijk de regentijd. Van Kerstmis tot februari is er een korte, droge periode. De temperatuur varieert van 30 tot 36 graden Celsius. De wintertijd is van mei tot oktober met een temperatuur van 22—30 graden. Dan valt er weinig regen. De laatste jaren is de regenval minder geworden, wat grote moeilijkheden oplevert voor de groei van de bananen en andere produkten. Het is een vochtig klimaat.

De provincie Gabon is in 1905 Frans gebied geworden door de ontdekkingsreizen van Paul du Chaillu en generaal Savorgnon de Brazza. Voor die tijd was het niemandsland. Gabon heeft een oppervlakte van 280.000 vierkante km. Het aantal inwoners bedraagt ongeveer 500.000. De kolonie geeft de indruk van een hoogvlakte, doorsneden door rivieren. De Ogowe is ongeveer 1000 km lang en ontspringt op de hoogvlakte van Bateké op 450 meter hoogte. Zij mondt uit in de Atlantische Oceaan bij Kaap Lopez, waar de havenplaats Port-Gentil ligt. De plaats is genoemd naar Emil Gentil, die veel tot de ontwikkeling van Frans Equatoriaal Afrika heeft bijgedragen. Op de hoogvlakte vindt men een verzameling van zeer grote bomen, die een hoogte van 50 tot 60 meter bereiken. Dit is dan het oerwoud met zijn vele heuvels en ravijnen. Dit oerwoud, vol van de mooiste houtsoorten, vertegenwoordigt een grote, natuurlijke rijkdom. Er zijn ongeveer 3000 houtsoorten bekend. Behalve ebbenhout, mahonie, badouk en movingui is de uitvoer van okoume de voornaamste. Gedurende mijn vakantie was ik een keer op een houtplantage. Op een lorrie, getrokken door een locomotiefje, reden we 20 km door het oerwoud naar de plaats, waar de bomen geveld werden. Op het eerste gezicht lijkt het wel een onbegonnen werk om deze verschillende bomen van elkaar te onderscheiden. De directeur vertelde me, dat in de okoumebomen een bepaalde vogel zit. Op dit geluid gaan de houtzoekers af. De grote boomstammen worden op wagons geladen en, getrokken door het locomotiefje, naar de rivier gebracht, waar ze als vloten de rivier afdrijven naar Port Gentil. In deze omgeving van rivieren, bomen en palmen, waar een tropische hitte heerst, werkt dr. Schweitzer al jaren onvermoeibaar voort om gehoor te geven aan de roepstem van Jezus: „Volg mij”.

Laten we met elkander even een kijkje gaan nemen in het ziekenhuis. 's Morgens om half zes, als het dag begint te worden, ziet u de negers naar de rivier gaan om te baden. De pelikaan houdt de wacht op een van de gebouwen en loert of er niet een roeiboot aankomt met wat vis. Het is heel wat gemakkelijker, het daar weg te nemen, dan zelf te gaan vissen. Dr. Schweitzer heeft al heel wat keertjes schadevergoeding gegeven voor de gestolen vis aan de eigenaars en eigenaressen. De weervogels, die hun nesten bouwen in de palmen, maken veel lawaai. De opgaande zon zendt haar stralen over het oerwoud. Om half zeven gaat de eerste gong. Blauw en bruin gaan naar de plaats die hun door dr. Schweitzer is toege-

wezen. In het ziekenhuis wordt de ronde gedaan en de ernstige zieken krijgen hun verzorging. De boys van de zieke blanken gaan in optocht met het blad naar de keuken om het ontbijt te halen. Iedere zieke blanke heeft zijn eigen boy, die het eten haalt, alles afwast en de kamer schoonhoudt. Om half acht gaat de tweede gong voor het ontbijt. Om acht uur weer een gong, waarna de eigenlijke drukte begint. Voor het huis van dr. Schweitzer verzamelen zich degenen, die in aanmerking komen om te helpen. Het zijn begeleiders van de zieken die niet meer

als ziekenverzorger nodig zijn. De zuster, die het opzicht over deze mensen heeft, houdt appèl en deelt de nodige gereedschappen uit, zoals hakmessen, bijlen en schoppen. Dr. Schweitzer regelt het werk. Een groepje is voor de tuin bestemd. Onkruid moet verwijderd, water gehaald, aarde aangebracht worden, enz.

Tuinieren in Lambarene

Een andere groep gaat de plantage in om het gras te snijden en de vruchtbomen te verzorgen. Het onderhoud van de gebouwen eist veel tijd. Er valt altijd wat te repareren of te schilderen.

Dit jaar heeft dr. Schweitzer de fundering gelegd voor een prefabricated house.

Blijkt dit soort gebouwen bestand te zijn tegen de zware regenbuien, dan is dit een oplossing om het tekort aan plaatsruimte aan te vullen. We hebben ongeveer 350 zieken met een 150 begeleiders. Het lepradorp bezit ruim 200 bedden, zodat alle melaatsen goed ondergebracht kunnen worden.

Maandag, woensdag en vrijdag houden de doktoren spreekuur. De patiënten worden een voor een onderzocht. Ze krijgen een kartonnen kaartje met een nummer erop, verder hun naam, leeftijd, meestal naar schatting, en het dorp, waar ze verblijf houden. Later komen ze met dit kaartje bij de zuster om behandeld te worden. Een van de zusters doet niets anders dan medicijnen uitdelen van des morgens vroeg tot 's avonds half zeven. Ze geven nog altijd de voorkeur aan een spuitje, hoewel ze de goede resultaten van medicijnen niet ontkennen. Een andere zuster verzorgt de wondbehandeling: tropische zweren, allerhande huid-aandoeningen, kleine verwondingen. Om half elf gaat de „sirene”, dat is het blazen op een antilopenhoorn, om de zieken te waarschuwen dat ze het eten kunnen halen. De zieken die lopen, komen meestal zelf het eten halen. De familieleden halen het voor de patiënten die in bed moeten blijven. In een schrift wordt opgetekend als de patiënten hun eten gehaald hebben. Ze brengen daarvoor hun kaartje mee, waarbij in het schrift achter hun nummer een kruisje komt te staan.

Ze krijgen bananen, maniok of rijst, wat vis, olie om te bakken. Iedere zieke kan zijn eigen potje koken en het klaarmaken zoals hij zelf wil. Voor de ernstige zieken en degenen die dieet nodig hebben, wordt gekookt. Ook de geesteszieken krijgen natuurlijk alles kant en klaar. Iedere stam heeft weer een andere manier van toebereiding. Op die wijze voelen ze zich thuis. Gemiddeld hebben we een vijftien baby's en kleine kinderen, die geen moeder meer hebben of waarvoor de moeder geen voeding heeft. Een tante of oom komt mee en verzorgt het kind onder onze leiding. Is het kindje goed, dan kan het na twee jaar naar het dorp terug, als we weten dat er goed voor gezorgd wordt. We vragen ook altijd of

ze regelmatig terugkomen om het kind te laten zien. Om ze aan te moedigen krijgen ze wat kleertjes mee en nieuwe als ze er uit gegroeid of wanneer die kleertjes versleten zijn.

Lambarene is niet alleen een ziekenhuis, maar ook een tehuis voor hulpbehoevenden, blinden, kreupelen, ouden van dagen. Joseph, de eerste verpleger, die de oprichting en de ontwikkeling van het ziekenhuis heeft meegemaakt, is nu hier om zijn laatste levensjaren door te brengen.

Dinsdag, donderdag en zaterdag zijn de operatiedagen. De negers lijden veel aan hernia's. Deze hernia's zijn veel groter dan die we in Europa zien. Ze lopen er meestal te lang mee rond. Raken deze beklemd, dan moet tijdig ingegrepen worden. De familie moet de patiënt zo gauw mogelijk naar het ziekenhuis vervoeren. Soms moeten ze de gehele dag roeien voordat ze in Lambarene zijn. Dikwijls wordt het gewone werk onderbroken voor een spoedgeval, waarvoor alles wijken moet. Dr. Schweitzer verzorgt de hele apotheek met behulp van een dokter. Door het vochtige klimaat en de

hoge temperatuur is het moeilijk om de geneesmiddelen in goede staat te houden. Allerlei voorzorgsmaatregelen moeten genomen worden. De flessen moeten dichtgeparaffineerd worden. Alle bestellingen, het uitpakken van de kisten bij aankomst, kosten vele uren.

Om half een gebruiken we de lunch. De eetzaal is een ruim gebouw met een mooi uitzicht op de bomen en de rivier. We hebben eigengebakken brood en in plaats van aardappelen, rijst of macaroni, groenten uit de eigen tuin, zoals sla, bonen, kool, een soort spinazie, krotten, prei, radijsjes, komkommers en tomaten. Vruchten als dessert. We hebben een kleine duizend vruchtbomen. Sinaasappelen, grapefruit, mandarijnen, citroenen, bananen, papayas, avocados, mangos, ananas, goyaves. Gedurende een half jaar hebben we appelmoes, gewoonlijk van januari tot juni. De appel zit vol met vezels en smaakt rauw niet lekker. Het ontbreekt ons niet aan fruit. Van een tot twee uur gaan we rusten. Dit is nodig in de tropen.

Om twee uur roept de gong ons weer. De middagen worden veelal besteed aan laboratoriumonderzoeken en röntgenopnamen. We proberen zoveel mogelijk om half zeven klaar te zijn, want de avond valt in een half uur. Het gebouw is voorzien van elektriciteit. De arbeiders komen terug uit het woud en geven de gebruikte gereedschappen terug. Nu is het uitkijken voor degene, die de hakmesen en andere materialen uitgegeven heeft. Niet alleen het aantal moet kloppen, maar ook dezelfde gereedschappen moeten ingeleverd worden. In plaats van een nieuwe schop of bijl wordt soms een oude neergezet. De blanke heeft genoeg en kan dus best wat missen of iets nieuws kopen. De geiten zoeken hun stal op, de kippen gaan naar bed. De apen gaan ook naar binnen. Twee gorilla's, die we grootgebracht hebben, zijn in de „Jardin des Plantes” te Parijs. Een vierjarige chimpansee, Fritzli is nog in Lambarene. Hij is in het ziekenhuis gebracht als een zie-

ke baby. Om zeven uur is het avondeten, waarna de dag besloten wordt met een korte avondwijding. Dr. Schweitzer leest een stukje uit de bijbel voor, enige liederen worden gezongen en het „Onze Vader” gebeden.

Om half negen gaat de bel in het ziekenhuis. Dan moeten de vuurtjes gedooft worden. De nachtmedicijnen zijn rondgedeeld en nu gaan allen onder hun muskietennet slapen. Onze kamers hebben ramen uit horgaas, zodat de frisse lucht naar binnen kan komen voor zover deze aanwezig is en de muskieten niet naar binnen kunnen dringen. De eetzaal is verrijkt met een koekoeksklok, een geschenk van de stad Königsfeld uit het Zwarte Woud.

's Zaterdagavond om half zeven luiden er twee klokken als voorbereiding op de zondag. Ook in Lambarene hoort u de kerkklokken luiden. Het ziekenhuis bezit er twee. De eerste is geschonken door vrienden uit de Elzas. De tweede is een geschenk van de stad Dortmund ter gelegenheid van dr. Schweitzers tachtigste verjaardag.

Voor de kerkdienst op zondag, verzamelen zich de zieken die lopen kunnen tussen twee gebouwen in. Degenen, die het bed moeten houden, zijn voor het merendeel in staat de dienst bij te wonen vanuit hun bed. De dienst wordt in het Frans gehouden en wordt zin voor zin vertaald in Fang en Galoa, de voornaamste stammen van Lambarene. De hele dienst geeft de indruk van een zondagsschoolbijeenkomst. Er wordt gebeden, enige geestelijke liederen worden gezongen in verschillende talen. Een Schriftgedeelte wordt voorgelezen en verklaard. Vele verhalen uit de bijbel zijn voor de negers veel beter te begrijpen dan voor ons. Alles komt veel meer overeen met hun levenswijze. Nemen we b.v. de gelijkenis van de barmhartige Samaritaan. Hoe dikwijls gebeurt het niet, dat er iemand in het dorp ziek wordt en niet in staat is, zelf te roeien. De patiënt is afhankelijk van de goedheid van een paar familieleden of vrienden, die hem naar het ziekenhuis willen brengen en zo nodig ook verzorgen tot hij weer genezen is. Ook in het dorp zelf is er gelegenheid genoeg om de helpende hand te bieden. Soms wordt een zieke gebracht door iemand, die toevallig langs het dorp roeide. Al een paar dagen werd uitgekeken naar een gelegenheid. Tijdens zware onweersbuien slaat af en toe een roeiboort om. De drenkelingen zijn afhankelijk van de bewoners van het dichtstbijzijnde dorp, die te hulp snellen. Dr. Schweitzer heeft een paar roeiboten aan de oever altijd klaar liggen, zodat de eerste neger, die het ongeluk ziet gebeuren, direct in de boot kan springen om de mensen uit de rivier te halen.

Gelijkenissen zoals over de wonderbare visvangst worden met aandacht gevolgd. Ze kunnen zeer goed de teleurstelling van de vissers begrijpen, die de gehele nacht voor niets hebben gevestigd. Hun gezichten stralen van opwinding als ze horen, dat de netten overvol zijn, nadat Jezus hun de plaats aangewezen heeft. Jezus zeide tot Zijn discipelen: „Ik zal u vissers van mensen maken”.

De zieken uit het binnenland van Afrika, die genezing voor hun ziekten zoeken, krijgen tegelijk de „Blijde Boodschap” mee. Onderweg en in hun eigen dorp vertellen ze op hun beurt de bijbelse verhalen aan hun dorpsgenoten. Zo gebeurt het, dat een ander uit het dorp naar het ziekenhuis komt en enkele verhalen uit de bijbel weet zonder dat hij met een zendeling in aanraking is geweest. Zodoende is het zuidelijk deel van Gabon met het evangelie bekend geworden.

De dienst eindigt met het zingen van enkele geestelijke liederen, die de zendingen in de inboorlingentaal vertaald hebben uit het Frans. Daarna wordt het Onze Vader gebeden en de zegenbede: „En de vrede Gods die alle verstand te boven gaat, zal uw harten en uw gedachten behoeden in Jezus Christus, Amen.”

Sobere plechtigheid in het Vredespaleis

Op 19 november trokken enkele genodigden naar het Vredespaleis om getuige te zijn van een intieme plechtigheid, sober van karakter, maar groot van betekenis. Op instigatie van de heer K. J. Junius Ingerman had zich een comité gevormd, dat zich ten doel stelde een fraaie buste van dr. Albert Schweitzer, gemaakt door Pieter de Monchy, aan te bieden aan het internationale hof van justitie. Deze plechtige aanbieding vond 19 november plaats in het Vredespaleis te Den Haag in tegenwoordigheid van Z.E. de ambassadeur van Frankrijk, baron H. Petit de Beauverger.

De voorzitter van het comité, prof. jhr. mr. W. J. M. van Eysinga, die de onthulling verrichtte en de buste aanbood aan de president van de Carnegie Stichting, Z.E. jhr. mr. dr. A. W. L. Tjarda van Starckenborgh Stachouwer, zeide o.m.: „Albert Schweitzer is hier terecht op zijn plaats, immers op grond van dezelfde motieven is hem enige jaren geleden de Nobelprijs voor de vrede toegekend. Wanneer men door de gangen loopt van dit paleis ziet men een groot aantal afbeeldingen van verdienstelijke mensen, die het hunne hebben bijgedragen tot de grote internationale gemeenschap, doch het zijn bijna allen juristen. Schweitzer verdient op dezelfde wijze een plaats in dit paleis.” Prof. Van Eysinga ging hierna nog kort in op de wetenschappelijke verdiensten van Schweitzer. Vervolgens bood hij de buste aan de president van de Carnegie Stichting aan. Z.E. jhr. Tjarda van Starckenborgh Stachouwer feliciteerde het comité met dit prijzenswaardige initiatief en bracht dank aan de beeldhouwer voor de wijze, waarop deze zich van zijn taak had gekweten. Schweitzer zou een plaats krijgen overeenkomstig de groot-

heid van zijn persoon.

De heer K. J. Junius Ingerman sprak vervolgens over zijn ontmoeting met dr. Schweitzer en hij deed dit op zijn eigen, indringende wijze.

Nadat de ambassadeur van Frankrijk een kort dankwoord gesproken had, werd de buste door de aanwezigen bekeken. Het is een beeltenis met grote zeggingskracht.

Ongetwijfeld is het een prachtig idee, te weten dat Schweitzer, die op zijn totaal eigen wijze voor de vrede werkt en waakt, een plaats heeft in het Vredespaleis.

De buste, vervaardigd door Pieter de Monchy.

De blinde Samuel

Er is zo menig leed dat om genezing roept, dat men er alleen naar kan streven de totale som van de ellende der mensen en der scheepselen maximaal te verminderen.

Albert Schweitzer.

Men is geneigd in een conflictsituatie te komen, wanneer men zich afvraagt of de warmte van onze harten groot genoeg is, voor al het leed dat onder de mensen leeft, het leed zowel in Afrika als in Europa, zowel hier als elders, het lijden dat wij toch moeten zien als een positief goed, als een opdracht die wij te vervullen krijgen, opdat positieve krachten hieruit ontwikkeld kunnen worden. Hoe moet echter onze houding zijn ten opzichte van iemand, die wij voor een dergelijke opdracht geplaatst zien, dat wij vanuit ons mensenverstand geen mogelijkheid vinden hier ook maar een enkel lichtpuntje in te ontdekken?

Dit lijden dat wij ontmoeten, dat dr. Schweitzers levenspad naar Lambarene voerde, ik zou een enkel voorbeeld willen noemen uit de grote diepte waarin wij dit vooral hier in Lambarene beleven.

Naast de urologische patiënten en de geesteszieken die misschien meer dan de helft van het Lambareneleed dragen moeten, naast de vele anderen vinden wij hier ook de blinden, waar Samuel er één van is. Samuel had geleerd van de blanken, dat men kon vissen met dynamiet. Hij had dus wat dynamiet genomen, stak het aan samen met een vriend. Op het moment dat hij het van zich wilde afwerpen in het water, raadde zijn vriend hem nog even te wachten. Hij wachtte... en het leed was geschied. Blind aan beide ogen kwam hij in het ziekenhuis en miste tevens zijn rechterhand. Dit is nu bijna drie jaar geleden en nog steeds is Samuel in het ziekenhuis. Wij voegden hem toe aan de groep „Fil d'ananas”, wat zoveel betekent als een groep mannen, die b.v. wachten op een herniaoperatie en geen zwaar werk mogen doen en dan als taak toegewezen krijgen, van ananasbladeren touw te maken. Dit werd voor Samuel gesteld op één uur per dag, opdat de huid van zijn onderarm hiervan geen schade zou ondervinden. Wij hebben getracht een muziekinstrument te vinden, waarbij slechts één hand nodig is.

Een goede geefster zond ons een mondharmonica, waarvan hij genoot en waar hij iedere dag op speelde. Er werd getracht bij de negers een instrument te vinden of te creëren dat met één hand bespeelbaar zou kunnen zijn, maar ook dat bleek niet mogelijk. Plotseling ontvingen wij van een andere goede gever een doosje met verscheidene plaatjes van metaal van verschillende grootte en een hamertje erbij (speelgoedxylofoontje). Met dankbare vreugde kon ook dit hem gegeven worden. Zo zijn er, dank zij de goede gaven van de vrienden van het hospitaal toch enkele lichtpuntjes in dit sombere leven. Wij vroegen een patiënt iedere dag met hem naar de rivier te gaan, opdat hij baden kon en een wandelingetje maken. Als er eens extra vis was voor de zwaar zieken, kreeg Samuel er ook een. U kunt zich voorstellen hoe groot de plaats is van de dagelijkse maaltijd in dit donkere bestaan. Met een ontroerende spontaniteit bracht een klein jongetje van 7 jaar hem iedere zondag naar de „culte”, de godsdienstoefening die door ons voor de patiënten gehouden wordt. Eens vertelde Samuel zelfs, die tot taak had iedere zondag na te vertellen wat hij gehoord had, wat zes weken geleden besproken was. Alleen al voor hem bereikt deze dienst die wij iedere zondag weer houden, waarin wij trachten het wezen van het christendom, alles bepalend, alles omvattend, alles beheersend, als een absoluut middelpunt te brengen tot hen die misschien nooit eerder hiermede in aanraking gekomen zijn, zijn hoogste zin

en waarde. Alleen al voor Samuel die hiermede blijk gaf zich gedurende zes weken met een enkele gedachte hieruit te hebben beziggehouden.

Misschien kan een oogarts nog een corneatransplantatie doen, mocht dit niet het geval zijn, dan zullen wij moeten hopen dat een innerlijk licht hem kracht zal geven zijn leed te dragen. De mogelijkheid hem in een blindeninstituut te plaatsen brengt hoge kosten met zich mee en zal waarschijnlijk niet te verwezenlijken zijn, temeer daar plaatsing in een Engels sprekend gebied dan nodig is. Zijn familie zond eenmaal een bericht, doch liet na ons antwoord niets meer van zich horen. Ook daarvan is dus geen heil te verwachten.

Een reden tot dankbaarheid is dat hij in het ziekenhuis van dr. Schweitzer een plaats heeft gekregen, een voorrecht dat hij zowel als iedere blanke en iedere neger, zich welbewust is. Een appèl aan de naastenliefde wordt hier aan de zwarte medepatiënt en aan de blanke helper gedaan. Een appèl waarin dr. Schweitzer ons is voorgegaan, dat in duizenden harten een offerbereidheid heeft wakker geroepen waarvan wij in Lambarene dagelijks de vruchten mogen ontvangen. Een groot offer gesymboliseerd in een kleine gave, een grote gave die misschien in wezen slechts een klein offer is, het is niet aan ons dit te beoordelen, maar de velen die een offer brengen doen dit tevens voor Samuel.

Moge de offerkracht van de vele luisterende mensenharten, die wij als een werkelijke geestelijke realiteit moeten zien, als een onverwoestbare burcht, Samuel in staat stellen, positieve krachten op te bouwen, uit dit lijden dat hem is opgedragen.

Albertine van Beek Vollenhoven.

Zeep voor Albert Schweitzers ziekenhuis in Lambarene

„In een ontredde wereld, die haar eigen totale vernietiging nu ongeveer mogelijk heeft gemaakt, treft sterker dan ooit het voorbeeld van hen die, met wegcijferen van eigen wensen en verlangens, hun leven opofferen voor het grootste dat God tot Zijn meerdere eer en glorie heeft geschapen: de mens!”

Aldus mr. Ch. M. J. H. Hustinx, burgemeester van Nijmegen, in zijn openings toespraak tot de dr. Albert Schweitzer bijeenkomst, welke vrijdagmiddag 7 november in het stadhuis te Nijmegen werd gehouden.

Met medewerking van B. en W. van Nijmegen was deze bijeenkomst in de Schepenzaal van het stadhuis belegd door de Nederlandse Albert Schweitzerfondsen. Zij werd o.m. bijgewoond door de ambassadeur van Frankrijk te Den Haag, Z.E. baron E. de Beauverger, aldaar aanwezig als vertegenwoordiger van dr. Albert Schweitzer te Lambarene.

Mr. R. A. H. M. Dobbelman, directeur van de Castellafabrieken te Nijmegen, bracht hier een onverwachte verrassing mee voor de „Vrienden van het hospitaal te Lambarene”. Hij overhandigde drie cheques van elk f 225.— aan de heer G. Oosterwijk, voorzitter van deze organisatie, als giften van enige grote bedrijven bij het recente jubileum van zijn fabriek ontvangen.

Met enige korte schetsen van de „Medemens in Lambarene” gaf daarna dr. M. D. van der Kreek, die als vrouwelijk arts reeds enige jaren dr. Albert Schweitzer ter zijde staat en nu met verlof in ons land is, een aantal aangrijpende beelden van het werk in diens hospitaal.

Onverminderde invloed van tovenaars en familieraad

Iemand, die lijdt aan een bekleemde breuk, zo vertelde zij, moet in Europa binnen zes of zeven uur daaraan geopereerd worden, wil hij zeker zijn van genezing. Een dagenlang disputerende familieraad, griezelige middelen en een bezwering door een tovenaars verlengen die termijn voor zo'n patiënt in Gabon tot liefst zes of zeven dagen. En pas op het nippertje, als men zeker weet dat niets meer baat, gaat men er 's nachts op uit om de blanke dokter te halen. En dat gebeurt met vrijwel alle zieken, zodat voor velen de hulp te laat komt.

Daarom ook probeert men bijvoorbeeld de vrouwen al voor de bevalling in het ziekenhuis te krijgen, zodat ze iets kunnen leren van babyverzorging en de heilzame invloed van een weinig meer hygiënische levensgewoonten. In het hospitaal te Lambarene liggen gemiddeld 350 patiënten, die elk een aantal familieleden ter verzorging hebben meegebracht. En dan is er nog het lepradorp voor 250 zieken, zodat er op het ogenblik meer dan 1000 mensen te verzorgen zijn. Sommigen klagen er over gebrek aan vlees en vis. Maar die moet men er sparen voor de patiënten, anderen krijgen er bananen, maniok of rijst. Velen moeten echter ook kleding hebben, olie voor hun lampen en andere eerste levensbehoeften. Door een Nederlandse schenking kan men er nu een jaar lang het zeeprantsoen verruimen en de mensen beter opvoeden tot elementaire zindelijkheid.

Namens de beide stichtingen, die in Nederland in het belang van dr. Schweitzer en zijn hospitaal te Lambarene werkzaam zijn, sprak de heer G. Oosterwijk een kort dankwoord.

Een heel jaar zeep voor duizend mensen

Na deze toespraak overhandigde mr. R. A. H. M. Dobbelman op het stadhuisbordes aan de Burchtstraat een sierlijke kist zeep aan de vertegenwoordiger van dr. Albert Schweitzer, Z.E. baron E. de Beauverger, ambassadeur van Frankrijk. Een colonne versierde en met zeep en wasmiddelen beladen bestelwagens reed onderwijl langzaam voor. Hierdoor kon de ambassadeur de lading van de laatste wagen voltooien en de colonne zich op een vlaggesein van de besturen van de Nederlandse Schweitzerfondsen in beweging zetten naar Rotterdam, vanwaar de lading naar Lambarene zal worden verscheept.

Baron De Beauverger zegde de president-directeur van de Castellafabrieken tenslotte dank voor deze prachtige schenking, die blijkens een telegram van dr. Schweitzer diepe ontroering in Lambarene teweegbracht.

Dankwoord aan de heer Oosterwijk

Het is niet de gewoonte, dat wij in een blad als dit elkaar als bestuursleden gaan ophemelen. Toch zou ik in dit geval een uitzondering willen maken. De heer Oosterwijk is een van de oprichters van het Albert Schweitzerfonds. Sinds 1930 maakt hij deel uit van het bestuur. Hij heeft de omvang van ons stichtingswerk zien groeien en dank zij zijn bijzondere accuratesse voor dit werk, dat ontstaan is uit een hechte vriendschap met dr. Albert Schweitzer, is het Albert Schweitzerfonds en het Vriendenfonds, waarvan de heer Oosterwijk voorzitter is, uitgegroeid tot wat het thans is: een daadwerkelijke steun voor het ziekenhuiswerk van dr. Schweitzer in Lambarene.

Gelukkig blijft de heer Oosterwijk als bestuurslid de beide fondsen dienen. Wij zouden dit ook moeilijk ons anders kunnen voorstellen. Maar voor zijn enorme werkzaamheid als penningmeester, gedurende zeer vele jaren, zeggen wij hem oprecht dank.

Wij hopen, dat het de heer Muus gegeven zal zijn in dezelfde geest zijn werk voort te zetten.

D. A. W.

Albert Schweitzer en Immanuel Kant

Prof. dr. H. O. Kleine

Wat betreft de wil om erfgoederen van het christelijk denken voor zijn eigen tijd vruchtbaar te maken, kan Albert Schweitzer met Immanuel Kant worden vergeleken. Kants werken viel eveneens in een tijdperk van politieke strubbelingen en revoluties. Midden in de schrikwekkende tijd der Franse Revolutie en de daaropvolgende niet minder bloedige Napoleontische heerschappij verkondigde de schoenmakerszoon uit Königsberg zijn categorische imperatief: „Handel zo, dat de grondregels van de wil altijd tegelijkertijd als norm ener algemene wetgeving kunnen gelden”.

Waarom heeft Kant niet dezelfde duurzame uitwerking gehad, als Albert Schweitzer beschoren is? Omdat het Kant heeft ontbroken aan de belangrijkste legitimatie, die een verkondiger van geestelijke waarden behoeft, n.l. het waar maken door de daad.

Kant evenzogoed als Schweitzer putten hun kracht uit dezelfde christelijke oerbodem. Kant zowel als Schweitzer zijn overtuigd van de gebiedende kracht van de rede in filosofie en leven.

Kant en Schweitzer hebben zich beiden moeten handhaven tegen de starre kerkelijke orthodoxie.

Maar Kant blijft een academisch theoreticus, alleen een verklaarder, terwijl Schweitzer verklaart en tegelijkertijd in vervulling brengt. „Im Anfang war die Tat!” Het is de daad, die Schweitzer voor heeft op talloze filosofen, van wie wij wel de stemmen horen, wier uitingen ons min of meer interessant of geestrijk toeschijnen, doch in wie wij geen vertrouwen kunnen hebben, daar zij niet leven uit datgene, wat zij leren. „Niet door een inzicht in de wereld, maar door een beleving daarvan komen wij in een zekere betrekking tot haar”, zegt Albert Schweitzer even beknopt als duidelijk.

Wij, die de verschrikkingen van de tegenwoordige tijd hebben doorgemaakt, begrijpen hem al te goed. Wij, gekweld door de huidige nood, hebben genoeg schone woorden gehoord.

Wij hebben behoefte aan grote voorbeelden van de daad, niet aan declamators, die met hun frases couranten en boeken vullen.

Schweitzer heeft zich veel met Kant beziggehouden. Reeds in zijn eerste wijsgerige geschrift „Die Religionsphilosophie Kants” (1899) bepaalde hij zijn standpunt tegenover de Königsberger wijsgeer.

In het tweede deel van zijn cultuurfilosofie („Kultur und Ethik”) komt de arts uit Lambarene tot de slotsom, dat Kants beroemde plichtsbegrip inhoudloos is. In de praktijk laat dit begrip ongelukkigerwijze de meest tegengestelde toepassingsmogelijkheden toe. Zelfs mensen, die de bloedige bevelen van een tyrannieke overweldiger uitvoeren, kunnen zich op hem beroepen.

Bij alle achtung voor de onberispelijke persoonlijkheid van Kant en voor zijn indrukwekkend filosofisch levenswerk, komt Schweitzer, als ethicus, tot het resultaat, „dat plicht een leeg begrip blijft, wanneer het niet een inhoud wordt gegeven. Groot is Kant niettemin als ethicus, groot als kennistheoreticus. Als vormgever ener wereldbeschouwing is hij middelmatig. Dat het diepste begrip van een wereldbeschouwing verklaard kan worden uit een ethische wil, wordt wel aanvaard, maar de consequenties van deze suprematie van de wil boven de kennis worden niet tot het einde toe doordacht.” (Kultur und Ethik).

Kunnen wij ons Immanuel Kant voorstellen als de leider van een staat?

Neen, wij zullen deze vraag, waarop wij voor wat betreft Schweitzer, positief een bevestigend antwoord zouden willen geven, met betrekking tot Kant ontkennend moeten beantwoorden. Want Kant is slechts theoreticus; Schweitzer daarentegen een man, die in staat is, praktische problemen op te lossen. Hoezeer Kant alleen maar man van de theorie is, komt ook uit in zijn geschrift „Zum ewigen Frieden”.

Hierin poneert Kant de mening, dat reeds door de toenemende vervolmaking van het formele recht de mensen wederzijds tot een beter begrip zullen kunnen komen. Hiertegegenover maakt Schweitzer duidelijk, dat Kant zich illusies maakt, als hij meent alleen door juridische instituties, dus om zo te zeggen volgens bureaucratische voorschriften, zonder ethische gezindheid, een wereldvrede te kunnen verwerkelijken. „Kant heeft zich vergist als hij voor het werk van de vrede meent zonder ethische geestesgesteldheid te kunnen slagen. De weg, die hij niet wilde gaan, moet heden worden betreden. Hiertoe is alleen de geest in staat.” *)

Ware vooruitgang is alleen mogelijk in contact met een niet van de wijs te brengen ethische gezindheid. „Onze tijd slaat in zinloosheid om zich heen, als een gevallen paard in zijn tuig. Het paard komt eerst weer op zijn benen, wanneer men het af-tuigt en het bij de kop opricht.

Onze wereld komt eerst weer op zijn benen terecht wanneer wordt bijgebracht, dat het heil niet is gelegen in nieuwe maatregelen, maar in nieuwe gezindheden.” **)

„Nota's over vredesonderhandelingen richten niets uit, al zijn ze nog zo goed bedoeld en geformuleerd. Slechts het denken, dat de gezindheid van de eerbied voor het leven tot de enige macht verheft, is in staat de eeuwige vrede op te brengen.” ***)

*) „Das Problem des Friedens in der heutigen Welt”. Verl. Beck, München, 1924.

**) Verfall und Wiederaufbau der Kultur, 1923.

***) Kultur und Ethik, 1923.

Dr. M. D. van der Kreek, die met verlof in Nederland is, schreef voor ons blad over:

Kerstmis in Lambarene

Reeds in oktober en november begint men zich voor te bereiden op Kerstmis. In de huishouding zit een aantal „tailleurs”, kleermakers, met een handnaaimachine voor zich. Ook enkele vrouwen, die tot taak krijgen, van lappen een grote „panje”, dat is een sarong, samen te stellen. Bonte stukken katoen, ruitjes, bloemetjes, effen, worden aan elkaar gestikt en netjes omzoomd. Deze lappen krijgen wij toegestuurd van vrienden uit Europa en Amerika. Anderen maken hemden of broeken voor trouwe werkers die reeds lang aan het hospitaal verbonden zijn. Soms worden hemden wel eens kant en klaar gestuurd en dan kunnen we ook de zieken die reeds lang in het hospitaal zijn, er een geven.

Het is een hele toer, deze al of niet getrainde kleermakers en naaisters aan het werk te houden, want er zijn vele redenen om even te pauzeren en hun begrip van grondigheid is ook iets anders dan het onze. Degene die de verantwoording draagt voor deze afdeling, meestal een Zwitserse (vele jaren was het Verena Schmidt), is tegen Kerstmis dan ook aan het eind van haar krachten. Ze is echter pas tevreden wanneer alles in de kisten en dozen ligt met de naam van de werker of patiënt erop gespeld. Dit gebeurt alles in overleg met de verpleegsters van de verschillende afdelingen. De kinderen krijgen behalve kleren ook snoep en speelgoed.

Niet alleen boven in de huishouding ziet men bedrijvigheid, ook in het ziekenhuis wordt alles keurig schoongemaakt. De barakken krijgen een extra beurt, worden van het dak tot de vloer geschrobd en met een soort olie ingewreven. Grasvelden en wegen worden aangeveegd zodat alles er blinkend schoon uitziet. Natuurlijk gaat het andere werk gewoon door, de operaties, de bevallingen, medicijnen uitdelen, baby's wassen, de was, de injecties en het eten bereiden voor de zuigelingen en ernstige zieken. Maar de verpleegsters die hier onvermoeibaar zijn en wie nooit iets te veel is, doen deze schoonmaak tussendoor nog erbij. U moet zich namelijk niet voorstellen dat het zo glimmend schoon wordt zonder toezicht van een blanke.

Zaterdagmorgen voor Kerstmis om half elf worden tafels buiten in de hoofdstraat gezet, de kisten met kleren, zeep, bordjes en bestek worden uitgelegd en als alles gereed ligt gaat Mocobi (onze helper die voor water en vuur zorgt), rond met een grote koeienbel, het hele ziekenhuis door: komt, komt, het kerstfeest gaat beginnen. Al gauw stromen ze toe, een ieder die lopen kan, mannen, vrouwen, kinderen. Dan wordt er gemeenschappelijk een lied gezongen, een der zusters of doktoren vertelt dat vele honderden jaren geleden het kindeke Jezus geboren werd in een stal. Dat het aan deze Jezus te danken is dat le grand docteur, de

grote dokter, naar Lambarene kwam om de hongerigen en dorstigen te eten en te drinken te geven, de naakten te kleden en de zieken te genezen. Samen wordt er gebeden om God te danken voor Zijn geschenken. Een voor een komen zij naar voren, de zieken, zij die door het lijden getekend zijn. Ze gaan soms voorbij met gezichten waarop niets te lezen valt en 't is pas wanneer ze denken dat ze niet geobserveerd worden dat je merken kunt wat er in hen omgaat. Voor velen is het varzelsprekend dat ze iets krijgen, de blanke is immers rijk en zij zijn arm... Er zijn echter ook anderen; een vrouw met een verraste uitdrukking op haar gezicht; een oude man die met een eerbiedige buiging zijn hemd in ontvangst neemt en „merci, merci beaucoup” zegt; een kind, dat kraait van vreugde met een popje of een ballon en zich intussen in een nieuw jasje laat steken. Dat is meer waard dan vele woorden van dank.

Twee engeltjes.....

Schweitzer onder de palmen een korte dienst gehouden. Meestal leidt dr. Schweitzer die zelf. Met behulp van twee tolken, die vertalen in Galoa en Fang, vertelt hij het kerstevangelie. Daarna wordt het kerstspel opgevoerd door de melaatsen (lepreuzen). Weken tevoren is de verpleegster, die in het lepradorp werkt, met hen bezig voor het kerstspel. Ze knipt gouden sterren voor de blauwe gewaden van de koningen, voor de engelen een gouden band met een ster om het hoofd en een wit gewaad, voor de herders jutezakken. Ieder jaar is er een ander kindeke Jezus, want het is altijd de jongste baby. De moeder die straks Maria zal zijn, heeft een vredige uitdrukking op haar gezicht. Jozef, met een oude hoed op, vindt zijn rol maar moeilijk. Ook als er niet geoefend wordt, kan men op de gezichten lezen welke rol zij straks zullen vervullen. Tussen het werk door hoort men brokstukken van de liederen die zij straks zullen zingen.

Nu is eindelijk de dag aangebroken: Maria geeft het kindje Jezus de borst, hij spartelt met zijn zwarte beentjes op moeders schoot en kijkt tevreden rond als hij uitgedronken is. De engelen staan in een hoekje en kijken vol spanning naar alles wat er om hen heen gebeurt. Even terzijde staan de koningen en praten ernstig en eerbiedwaardig.

De herders in jute gekleed, liggen in een hoek bij een boom en spelen zacht op een inheems muziekinstrument. Maria met het kindje Jezus komt op en Jozef volgt haar. Ze legt het kind in een kribje met een teder gebaar. Het naakte zwarte kindje beweegt de handjes en blaast belletjes. De engelen van klein naar groot komen zingend op en knielen neer voor de kribbe. De drie koningen komen ook hun

's Middags tegen vier uur wordt er boven op het pleintje voor de kamer van dr.

Speelgoed uit Duitsland voor de kinderen met Kerstmis

hulde bewijzen en brengen een gouden rol en een staaf ivoor. De klanken van het slotkoor gaan naar dr. Schweitzer, die temidden van zijn zieken staat, naar zijn

Koningen uit zo'n verren land.....

blanke helpers, naar de vele honderden zieken en melaatsen die daar verzameld staan. Het is of opeens tastbaar wordt, de broederschap van hen op wie het lijden zijn stempel heeft gedrukt..... Maar daartoe behoren ook zij die hielpen om het ziekenhuis te bouwen, de medicijnen te kopen, de verbanden te breien, alle vrienden die zelf genazen van ziekte of pijn en zich nu op enigerlei wijze inzetten voor hun donkere broeder in Afrika.

Met de blanke staf hebben we 's avonds een kerstmaaltijd rond een lange witte tafel met kaarsen en

feestelijk verpakte geschenken bij het bord. We zingen kerstliederen, terwijl dr. Schweitzer op de piano begeleidt.

Als wij in de warme avond naar onze kamers teruglopen en luisteren naar de geluiden van de tropennacht, dan denken wij aan onze vrienden en familieleden in Europa en voelen hoe gedachten ver reiken.

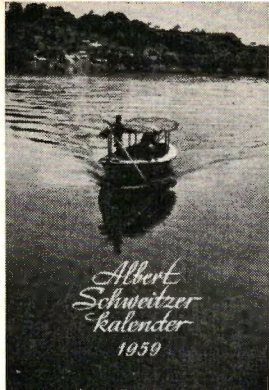
Aan de lezers

Het is ons een behoefte u onze dank te betuigen voor de geregelde financiële bijdragen, welke wij in het belang van het werk van dr. Schweitzer ontvangen. Dr. Van der Kreek verzekerde ons, dat het ginds zo'n geweldige geestelijke steun is, te weten, dat zoveel mensen in Nederland met het werk in Lambarene intens meelevens.

Ook het vele werk, dat hulpvaardige dames al breiende, voor Lambarene verrichten, is een hartelijk dankwoord waard. De vele zwachtels, broekjes, jasjes, washandjes, handdoeken en kinderdekentjes zijn met open armen in Lambarene ontvangen.

Men meldt ons thans, dat het beter is niet alles tegelijk te zenden, daar men het daar moeilijk bergen kan. Op 26 november is per s.s. „Saint Die” een grote zending levensmiddelen en gebreide artikelen naar Lambarene gegaan. Bij deze zending werden ook enkele grammofoonplaten gevoegd, die door dr. Van der Kreek zijn uitgezocht en dienen als ontspanning voor het ziekenhuispersoneel in Lambarene. Het is voor ons altijd een vreugde ons steentje te kunnen bijdragen. Vandaar dit dankwoord aan onze contribuanten, die ons in staat stellen een belangrijke Nederlandse bijdrage aan het werk in Lambarene te leveren.

Stichting „Albert Schweitzerfonds”
Stichting „Vrienden van het hospitaal”

Een Albert Schweitzerkalender voor 1959

De Stichting Albert Schweitzerfonds heeft sinds 1955 jaarlijks een Albert Schweitzerkalender doen uitgeven, teneinde aldus meer bekendheid te geven aan het werk van professor Schweitzer in Lambarene en voorts, om aldus een middel te bezitten, de inkomsten der Stichting ten behoeve van het werk van dr. Schweitzer te vergroten. De netto-opbrengst van de verkoop van deze kalender toch komt ten goede aan de Stichting Albert Schweitzerfonds.

Helaas kon voor het jaar 1958 geen fotokalender worden uitgegeven, omdat het uit Amerika daarvoor toegezegde materiaal uitbleef, en de Stichting daardoor op het laatste ogenblik over onvoldoende en ook niet briljant fotomateriaal beschikte om een fraaie kalender te doen verzorgen. Tot haar leedwezen moest door een en ander van het doen uitgeven van een kalender voor 1958 worden afgezien.

Voor 1959 echter is de Stichting zo gelukkig geweest over prachtig fotomateriaal de beschikking te krijgen. Het was mejuffrouw dr. M. D. van der Kreek, reeds drie jaar als arts in Lambarene werkzaam, die de Stichting haar gehele fotoarchief tot bovenvermeld doel ter beschikking stelde en aldus de Stichting Albert Schweitzerfonds de gelegenheid bood daaruit voor 1959 een keus te doen.

Het is dank zij het enthousiaste aanbod van dokter Van der Kreek dat een wondermooie fotokalender voor 1959 het licht kan zien.

Het formaat is $15\frac{1}{2} \times 24\frac{1}{2}$ cm en de prijs per kalender bedraagt f 2.50. De netto-opbrengst uit de verkoop van deze kalender komt, als hiervoor reeds gezegd — als steeds — ten goede aan de kas der Stichting. Koopt dus nu deze door de Uitgeverij „De Torenlaan” aan de Torenlaan 16-24 te Assen, uitgegeven fotokalender. Bestelt hem bij uw boekhandelaar of rechtstreeks bij de uitgeefster. Het bestuur van de Stichting Albert Schweitzerfonds zal er u zeer erkentelijk voor zijn.

Bestuursleden van de Stichting Albert Schweitzerfonds:

Ds. C. B. Burger, voorzitter, Stadhouderslaan 30, Utrecht.

Mevrouw H. Oberman—Oberman, secretaresse, Scheepstimmermanslaan 37, Rotterdam.

Mevrouw E. F. Teychiné Stakenburg—Mees, „Klein-Schoonoord”, Westzeedijk 124, Rotterdam C.

Mr. Ph. M. Muus Jr., penningmeester, Kanaalweg 138, Utrecht

G. Oosterwijk, Bosweg 3, Gorssel (Gld.)

G. van Aardenne, Dubbeldamseweg 2, Dordrecht.

Ds. D. A. Werner, Ned. hervormde pastorie, Zweeloo (Dr.).

Ondergetekende (naam en voornaam) wonende
(straatnaam en huisnummer) te (woonplaats)

..... verzoekt toezending van exempla(a)r(en) van
de Albert Schweitzer fotokalender voor 1959. Het daarvoor verschuldigde bedrag ad
..... x f 2.50 is heden gestort op girorekening nr. 871786 van de Uitgeverij „De
Torenlaan” aan de Torenlaan 16-24 te Assen.

Ondertekening: